

Júlia Kozáková

V romské o v kúži

Text: Magdaléna Sodomková Foto: Lâm Duc Hiên

Je jí šestnáct. Žije v Bratislavě. Od pěti let tančí a zpívá ve slovenském folklorním souboru. Je na to hrdá. Od dvanácti jí „bere jazz, blues a šanson“. Sama píše, skládá hudbu. Ve čtrnácti se dostala mezi Romy. Mezi děti, které v českých ghettech a ve slovenských osadách už dvacet let vybírá Ida Kelarová pro svůj dětský sbor Čhavorengé.

Soubor, který zpívá v září loučí, kde z barevných sukni přechází oči, kde když se pláče, tak se pláče. Kde když se tančí, tak se tančí.

„Tati, opravdu nikdo z naší rodiny nebyl Rom?“ ptala se po téhle výpravě do jiného světa mladá slovenská zpěvačka. Její otec zakroutil hlavou. „Opravdu ne.“

Útok

Ne všichni, kdo slyší, co Júlia Kozáková dělá, chápou. Muzikanti, ti ano. I ti nejbližší. Občas si však vyslechne i jedovatou poznámku. Sem tam zaznamenaná nechápavé pohledy. Významné mlčení.

„Je to jak řetěz, který se roztahuje – z generace na generaci.“ Rasismus. Zatímco mnozí rodiče slovenských dětí odhlašují své potomky ze škol, kam chodí Romové, Júlia Kozáková temperamentní menšinu vyhledává. A ač sama gadžo holka, pocítila už xenofobii i na vlastní kůži.

Júlia Kozáková v romské osadě na východě Slovenska.

Bylo to v listopadu 2013, v Hodoníně. „Seběhlo se to velmi rychle. Sli jsme s dětmi z Čavorenge ze zkoušky. Na ubytovnu,“ vypráví mladá zpěvačka. Do cesty jim vstoupili skinheadi.

„Přímo přede mnou začali bít naše chlapce. Naprosto bezdůvodně, bez jakéhokoli předešlého konfliktu. Mladší děti začaly utíkat, plakat, křičet. Starší děvčata se snažila zabránit chlapcům, aby se nechali vyprovokovat, protože pak by se to celé mohlo obrátit proti nám,“ vypráví.

„Nahlásili jsme to na policii, ta se nás druhý den přišla zeptat na podrobnosti, nic se ale nevyřešilo. Vyvolalo to velký smutek, strach. Cítila jsem velikou nespravedlnost, protože jsem viděla, jak na sobě všichni celý den pracovali, a pár minut nato...“

Na jevišti

V romské osadě nebo v historickém sále, v kostele nebo v chátrající skořápce synagogy. Ať už je ten koncert kdekoli, stát na jevišti, to je pro ni „štěstí, svoboda“.

Duet, který Júlia Kozáková zpívá s romským zpěvákem Otou Bundou, zní teskně. O čem však je, neví ani sama zpěvačka.

„Ida mi nikdy význam těch slov neprozradila. Prý to není důležité. Ptala jsem se proto strýčka Deža (*hudebník, skladatel, manžel Idy Kellarové*). A k mému překvapení to nevěděl. Je to prý v nějakém romském nářečí, které ani on nezná,“ říká Kozáková.

Vlastně jí to vyhovuje, může si tak zpívat, o čem zrovna chce. „Když tu písničku zpívám, cítím, že ukazuji svoji křehkost a zranitelnost, ale zároveň i svou sílu. Je to duet, část zpívám já, část Oto. Končíme společně, a tedy porozuměním.“

A zdá se, že i publikum tak nějak rozumí. „Takové momenty si chci pamatovat navždycky. Chtěla bych to tak cítit pořád, odezvu z hlediště. Nestačí mi, aby moje vystoupení byla pěkná. Chci, aby to byla bomba. A to je ještě dlouhá cesta.“ „Bomba! Bomba!“ duní ozvěnou romský sbor.

„Skutečnou hloubku, kouzlo, sílu romské hudby jsem poznala až díky Idě. Ote-

vřel se mi úplně nový hudební svět.“ Pod vánočním stromkem na sklonku roku 2012 našla pozvánku na workshop Kellarové. „Byl pro lidi, kteří se už hudbě věnují. Bylo nás tam maličko, asi jen šest. Já, tehdy čtrnáctiletá, jsem byla jeho nejmladší účastnicí. Změnil se mi pohled nejen na romskou kulturu, ale i na celou hudbu. A kdyby jen to! Změnila jsem pohled i na lidi, na svět. Opravdu, nepřeháním!“

Po čase přišel Júlíi e-mail s otázkou, zda by nechtěla přijet na letní školu pro talentované romské děti. Neváhala.

Ráno budíček, banda s kytarou, co obchází chatky, protože tady skoro nikdo hodinky nevládní. Společné sprchy s teplou vodou, pro většinu první jóga v životě, hodiny dřiny, kroky, zpěv a zase kroky.

„Ani nevím, jak se to stalo, ale od té doby zpívám v Čavorenge s nimi.“

Sbor už koncertoval s brněnskou filharmonií. Ale i v zapadlých slovenských osadách, kde je zdrojem pitné vody pumpa. Na fotbalovém hřišti na východním Slo-

Duet s romským zpěvákem Otou Bundou.

vensku, kam romské ženy snesou střívka plněná bramborami. A brzo – už 17. listopadu – vystoupí ve slavné síni Rudolfiny v Praze za doprovodu České filharmonie.

„Už dřív jsem zkoušela zpívat ve sboru, ale nikdy mě to nebavilo. Čhavorenge však není obyčejný sbor. Ta energie, to člověk jinde nezažije. Vždycky mě to pohltí.“

Júlia vypráví, že ji Romové naučili to, co se ve škole člověk nenaučí. „Umí vás naučit o mnoho důležitější věci. Já jsem se od nich naučila, že to, co cítím, není třeba skrývat. Není to žádná hanba, naopak je třeba to ukázat. Naučila jsem se, jak silně je možné milovat, jak hodně je možné se zlobit, těšit se, plakat nebo se smát.“

A odposlouchala už i romštinu. „Ten jazyk se mi moc líbí, mám radost, když rozumím, o čem si spolu povídají, nebo když sama dokážu něco romsky říct. Kdybych se ji chtěla učit doma sama, chyběly by mi k tomu materiály, učebnice, literatura... Těch je totiž velký nedostatek.“ Silným zážitkem pro ni byla i návštěva

blátivých osad na východním Slovensku, o kterých v tamním tisku píše jako o dějištitích novodobé rasové segregace, kde bílí sedí v autobuse vepředu a snědí vzadu, kde v hospodě Romové sedí za provazem.

„Životní podmínky v osadách jsou víc než špatné, na to jsem byla připravená. Co mě ale překvapilo, bylo, že mě tam přijali s otevřenou náručí,“ říká mladá zpěvačka.

Řada dětí z Čhavorenge vyrůstá právě v těchto nuzných místech, z nichž jen málokdo dokáže vykročit dál, jinam.

„Od Romů jsem se také naučila, že některé věci opravdu nepadají z nebe a že si mám věci vážit.“ Vystoupit v bílé košili a černých kalhotách, v sálech, kde koncertují světoví mistři, je pro mnohé z nich něco jako nesplnitelný sen.

„Během koncertů poznávají úplně jiný svět a najednou vidí, že mají i jiné možnosti. Umí si porovnat život, který žijí doma, a ten, který vidí při vystoupeních. A když se na ně chodí dívat i Neromové, začínají být velmi hrdí. Hrdost na svou

kulturu jim samotným často chybí,“ popisuje mladá zpěvačka, jakou metamorfózou procházejí děti během svého působení v dětském sboru Čhavorenge.

„Chtějí se učit. Být lepší. Jsou velmi často příkladem pro ostatní, jsou jejich motivací. Pár děvčat z letní školy už mi psalo, že začala chodit na hodiny hry na kytaru. Myslím, že získávají jednu z věcí, která je nesmírně důležitá pro to, aby se člověk někam posunul a něco dokázal. Touhu!“

Rodina

Je tu ale ještě jedna věc. „Hlavně mi Romové ukázali, jaké to je, mít milující, fungující rodinu. Od čtyř let vyrůstám v domácnosti jen s otcem. Máma mi zemřela. Nikdy jsem nezažila rodinu plnou dětí, bratranců, sestřenic. A uprostřed zpěváků z Čhavorenge jsem si připadala jako v jedné velké, velmi dobře fungující rodině. Se vším, co k tomu patří.“

Ne nadarmo se tu často opakuje: „Jsme jedna rodina.“ ●